

AİLE KURUMUNUN NİKÂH AŞAMASIYLA İLGİLİ FİKHÎ SORUNLARI

Prof. Dr. Nihat DALGIN*

Nikâh aşamasındaki sorunlar ailevi sorunlar için birer tohum mesabesinde. Bu aşamanın sorunsuz geçmesi aile hayatındaki mutluluk için önem arz etmektedir. Bu aşamadaki sorunları ikiye ayırarak ele almak mümkündür. Bunlardan birisi; nikâhın şartlarıyla ilgili olanlar ki, şunlardır: Kızın istemediği biriyle evlendirilmesi, velisinden izinsiz evlenmesi, eşlerin birbirlerine denk olmaması, erkeğin eşinden habersiz ikinci evlilik yapması, farklı dinden bir kimse ile evlenmek, nikâhın tescil ettirilmemesi ve imam nikâhıyla yetinilmesi. Nikâhın maksadıyla ilgili sorunlar ise; başka maksatları gerçekleştirmek düşüncesiyle nikâhlanmak, ergen olmamış çocukları evlendirmek, nişanlılık döneminde iletişimi meşrulaştırmak için nikâhlanmak.

The Judicial Problems Related to Wedding Stage in Family Establishment

Problems arisen at the wedding stage are fundamental in terms of family's potential conflicts. Experiencing no problem at this stage is an important contribution to the happiness of the family. The article deals with the problems related to wedding which can be grouped under two headings.

The first ones about the conditions of wedding are those; imposing unwanted marriage to girl, marriage without parents' consent, unequal spouses, having second wife without first wife's consent, marrying anyone from different religion, no official wedlock but religious one only.

The second ones about the aim of wedding are those; wedding for other purposes apart from the original one, marriage of those who are out of puberty, legitimizing the communication at the stage of engagement.

Nikâh, meşru bir evliliğin oluşması için gerekli olduğu kadar, nikâh aşamasının sorunsuz bir şekilde geçmesi de aile hayatındaki mutluluk için önem arz etmektedir. Bir başka ifadeyle şunu söyleyebiliriz: Nikâh aşamasındaki sorunlar, aile hayatı boyunca çıkabilecek diğer sorunlar için toprağa atılmış birer tohum mesabesindedir. Bu sebeple nikâh aşamasının sorunsuzca aşılması, evlilik sürecinde çıkabilecek birçok sorunun baştan yok edilmesi anlamı taşıyacaktır.

Bu makalede nikâh aşamasında oluşan sorunlar, bunların belli başlı sebepleri, bu sorunların aile hayatında doğurduğu sonuçlar ile bu sorunlu uygulamaların dayandırıldığı fikhî hükümler tespit edilmeye çalışılacaktır.

Nikâh ile ilgili sorunları; akdin sıhhat şartlarıyla ilgili olanlar ve akdin maksadıyla ilgili olanlar şeklinde iki ana başlık altında toplamak mümkündür:

A- NİKÂH AKDİNİN ŞARTLARIYLA İLGİLİ SORUNLAR

Bu başlık altında, nikâh akdinin in'ikad veya sıhhat şartlarıyla direkt ya da dolaylı olarak ilgisi bulunan sorunlar sıralanacaktır.

BİRİNCİ SORUN: Kızın İstemediği Birisiyle Evlendirilmesi

Sebeup: Bu sorunun sebepleri arasında; velinin böyle bir evlilikte kızının daha mutlu olacağına inanması; velinin böyle bir evlilikten maddi çıkarının olması veya velinin yakın akraba/sosyal çevre baskısına itiraz edememesi gösterilebilir.

Sonuç: Mutsuz bir evlilik hayatı. Bir yanda kocasından kurtulmak isteyen, kendisinin veya kocasının ölümü için dua bile eden kadın; öbür yanda hanımını uslandırmak için gece gündüz şiddet uygulayan, evde ve iş yerinde gergin bir koca.

Sorunlu Uygulamanın Fikhî Dayanağı: "İnanıncaya kadar müşriklerle kızlarınızı nikâhlayınız..."¹ anlamındaki ayetleri ve Hz. Peygamber'in ; "Velisiz ve iki adil şahitsiz nikâh olmaz"² şeklindeki hadisleri delil getirerek, velinin kızını evliliğe zorlamaya, hatta istemediği bir erkekle cebren evlendirmeye hakkının olduğu anlayışı, veliler açısından bu sorunlu uygulamanın başlıca dayanağı olarak görülebilir.

Hâlbuki akitlerde tarafların rızası esas olup, taraflardan birisinin rızasının olmadığı durumlarda akit ya yok hükmündedir ya da fasit olarak değerlendirilir ve fesat sebebi ortadan kalkmadığında akdin bozulması zo-

¹ Bakara 2/221.

² Buhârî, "Nikâh", 36; Ebû Dâvûd, "Nikâh", 19.

runluluk arz eder. Maalesef bu ilke, nikâh akdinde çoğunluk tarafından göz ardı edilmiştir.

Ayrıca, dul kadınların evliliği hususunda velilerin herhangi bir söz haklarının bulunmadığı, bekâr kızların evlendirilmelerinde ise mutlaka velinin kızdan izin alması gerektiği ile ilgili hadis³ farklı yorumlara kurban edilmiştir. İkraah ve cebir/zorlama altında kıyılan nikâhın sahih olup olmayacağı fıkah ekollerince tartışılmışsa da, velinin zorlamasının nikâha etkisi ele alınmamıştır. İlk dönem müslümanları arasında da söz konusu olan bu yanlış anlayışın Hz. Peygamber tarafından onaylanmadığı ile ilgili olarak şu olay dikkat çekicidir: Babasının kendisini aile şerefini artırmak için rızası olmadığı halde amca oğlu ile evlendirdiğinden şikâyette bulunan Hizam binti Hansa isimli kıza Hz. Peygamber; “*Şayet mutlu değilsen nikâhını feshederek evliliğe son vereyim*” demiş; kız ise, “Hayır, rızasız evlendim ama şimdi mutluyum, maksadım babaların kızlarını zoraki evlendirmeye haklarının bulunmadığını sizin ağzınızdan herkese duyurmaktı” şeklinde cevap vermiştir.⁴

İKİNCİ SORUN: Kızın Velisinden İzinsiz Evlenmesi

Sebeup: Velisinin, kendisinin istediği erkekle evlenmesine müsaade etmemesi.

Sonuç: Daha evliliğe ilk adımı atarken, yanlarında görmeyi hayal ettiği anne babasını düğününde göremeyen, bu sebeple de hayal kırıklığı yaşayan ve gelin olmanın tadını çıkaramayan genç kız. İleriki günlerde oluşacak dev ailevi sorunlarla boğuşurken ebeveyninin desteğini göremediği için şaşırılmış bir anne. Kaçarak evlenmiş olması sebebiyle ikide bir duyduğu olumsuz sözler. Ayrıca, haklarının eşi ya da diğer aile fertleri tarafından ihlal edilmesi halinde bile bu bayan kaçarak evlenmenin ezikliği sebebiyle, kimseye şikâyet edememekte, hakkını arayamamakta, tüm sorunlarını içine attığı için de kısa süre sonra girdiği depresyondan kurtulmak amacıyla ilaç kolik olmaktadır.

Sorunlu Uygulamanın Fikhî Dayanağı: Bu sorunun veli ayağının dayanağı, bir önceki maddede zikredilen anlayış olsa gerektir. Sorunun kız ayağıyla ilgili olarak ise; “*Boşanmış kadınlar kocalarıyla anlaşmak istediklerinde onların geri dönmelerine, eski kocalarıyla tekrar nikâhlanmalarına engel olmayın...*” şeklindeki ayeti⁵ delil getirerek, kadınların da kendilerini evlendirme özgürlüklerinin bulunduğu şeklindeki anlayış zikredilebilir.⁶ Bu anlayışı benimseyen Hanefilerin dayandıkları delillerden bir diğeri ise şöyledir: Nikâh bir sözleşmedir, diğer sözleşmeleri yapmaya ehil olan kadınlar,

³ Müslim, “Nikâh”, 66; Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 26.

⁴ Buhârî, “Nikâh”, 42; Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 25.

⁵ Bakara 2/230, 232.

⁶ Bk. Mevsilî, *el-İhtiyâr*, I, 113.

velilerine gerek kalmaksızın, onların rızası bulunmadan da bizzat kendileri nikâh sözleşmesinde taraf olarak bulunabilir ve kendilerini evlendirebilirler.⁷ Buna göre; veliden habersiz, onların rızasını almadan, özellikle de kaçarak evliliklerin dinen meşru görüldüğü bilgisine sahip olan kız, gerektiğinde kaçarak da evlilik yapabilmektedir. Bu içtihadı benimseyenlere göre, “*Velisiz nikâh olmaz*” şeklinde değişik varyantları bulunan hadisten, nikâh esnasında velinin bulunmasının ya da onun rızasının alınmasının zorunlu olduğu değil de, velinin bulunmasının uygun olacağı anlaşılmıştır.⁸

ÜÇÜNCÜ SORUN: Eşlerin Birbirlerine Denk Olmaması

Sebeb: Erkekler, evleneceği bayanın kendisine hizmette kusur etmesi için kendisinden daha düşük tahsilli, kendisinden daha az maddi imkânları olan, hatta kendisinden daha kısa boylu kadınla evlenmeyi düşünmektedirler. Farklı açılardan erkeğe denk olan kadınla mutlu bir evlilik sürdürülemeyeceği anlayışı, bu tür evliliklerin başlıca sebeplerindendir. Kızlar ise; düşledikleri konforlu bir geleceğe kavuşabilmek için gerek sosyal statü, gerekse ekonomik açıdan kendilerinden daha üst konumda olan erkeklerle evlenmek istemektedirler. Günümüzde, evlenecek gençler ve dünürler arasındaki denklige önem veren aileler bile, çoğunlukla denklik kriteri olarak yalnızca zenginliği ölçü olarak görmektedirler.

Sonuç: Mutsuz evlilikler, ekonomik olarak her şeye sahip oldukları halde mutlu olamayan eşler. Zaten aranan denklik kriterleri eşlerin karakter yapılarıyla, dünya görüşleriyle ve yaşam felsefeleriyle ilintili değildir. Tabir yerindeyse, evlenecek olan adaylardaki arızı özelliklerdeki denklige önem verilmişti, lazımi özelliklerdeki denklik araştırmasına hiç gidilmemişti.

Sorunlu Uygulamanın Fikhî Dayanağı: Bu sorunun fikhî dayanakları arasında; İnsanlar arasında ayrımcılığın yapılamayacağı, zira inanan insanların Allah nezdinde tarağın dişleri gibi eşit oldukları anlayışı mevcuttur. Buna göre, filan erkeği filan kıza denk olmadığı gerekçesiyle evlenmelerinin uygun görülmemesi, İslam’ın getirmiş olduğu eşitlik ilkesiyle çelişecektir. Denklik olgusunu benimseyen âlimler de eşler arasındaki denklikten değil de “erkeğin kadına denk olmasını” temel kabul etmişlerdir. Bu bakışın arkasında ise, kocanın sorun çıkararak kadını her zaman boşamaya yetkili olduğu, mutsuz olduğu için boşanmak isteyen kadının ise boşanabilmesinin bir hayli güç olduğu anlayışı yatmaktadır. Amacımız, ailede sorunun çıkmaması, bir diğer ifadeyle, sorun çıkarma ihtimali bulunan kaynakların yok edilmesi olduğuna göre, tek taraflı değil de çift taraflı olarak, evlenecek kimselerin birbirlerine denklikleri araştırılmalıdır. Nitekim naslarda denklik kriteri her iki taraf için de gerekli görülmüştür. Örneğin Hz. Peygamber; “*Üç şeyi geciktirme; vakti geldiğinde namazı,*

⁷ Merğınâni, *el-Hidâye*, I, 12.

⁸ Merğınâni, *el-Hidâye*, I, 197.

hazır olduğunda cenazeyi ve dengi bulunduğunda evlenecek kıızı" derken⁹ erkeğin kıza olan denklığıne vurgu yapmış; "*Kadın dört şeyi için nikâhlanır; malı için, soyu için, güzelliği için ve dindarlığı için. Sen dindar olanını seç ki elin hayırla dolsun*" derken de¹⁰ kadının erkeğe denklığıne vurgu yapmıştır. Hülâsa, ömür boyu devam edebilecek mutlu bir birliktelik için tarafların birbirlerine denk olmaları önemlidir. Denklik olgusunun nikâhın sıhhat şartı mı yoksa lüzum şartı olarak mı görülmesi gerektiği tartışması bir tarafa; müşriklerle, kafirlerle evlenmenin yasaklanması;¹¹ evlenmesi mübah olan kadınlardan ve erkeklerden bahsedilirken inanmış olma, iffetli/namuslu olma gibi vasıflarının ön plana çıkartılması,¹² ayetlerde de eşler arasındaki denklığe önem verildiğini göstermektedir. Kanaatimizce, inanmış olmak, iffetli namuslu olmak, dindar olmak gibi denklikte kriter olarak kullanılan kavramların günümüz şartlarında yeniden tanımlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca, denklik için ilk dönemlerde belirlenmiş üç beş kalem kriterin de geliştirilmesi gerekmektedir. Bunun için değişik yönleriyle insanı incelemeyi konu edinmiş olan farklı ilim dallarından istifade edilmelidir. Yapılacak kitap çalışmasında, uzmanlarınca belirlenmiş ölçütlerle, hangi karakterdeki insanın hangi karakterdeki insanla daha uyumlu, daha az sorunlu bir birliktelik oluşturma ihtimali bulunduğu ve bunun aksi durumunda doğabilecek sorunlara dikkat çeken, ciddi bir şekilde hazırlanmış bir bölümün bulunması önemli bir hizmet olacaktır.

DÖRDÜNCÜ SORUN: Eşinden Habersiz İkinci Evlilik

SebeP: Bu sorunun belli başlı sebepleri arasında; erkeğin yeni bir evlilik yapmayı düşündüğü halde eşinin veya eşinin ailesinin buna müsaade etmemesi; ikinci eş olmayı kabul eden kadının bunun duyulmasını istememesi; merfî hukukun ikinci evliliğe resmen müsaade etmemesi sayılabilir.

Sonuç: İkinci evlilik yaptığını her iki eşinden ya da eşlerinden birinden gizlemeye çalışan, bunun duyulmaması için akla gelmedik yalanlar söyleyen, farklı düzenbazlıklar yapan koca. Eşinin kendinden habersiz olarak üzerine evlendiğini duyduğunda ne yapacağını bilemeyen, şaşkın, onuru rencide olmuş, kırılmış, mutsuz bir eş; öte yandan bir başka kadının mutsuzluğu üzerinde mutlu bir aile yuvası kurmaya çalışan ikinci eş.

Birinci ve ikinci eşin rızası bulunması halinde sözü edilen sorunlar bu düzeyde oluşmasa da, merfî hukuk bu tür evliliğe müsaade etmediği için, bu sefer de çocukların anne babalarıyla olan hukuksal ilişkilerinde ve onlar sebebiyle elde edebilecekleri sağlık ve sosyal güvencelere ulaşmada sorunlar yaşanmaktadır.

⁹ Tirmizi, "Salât", 13; İbn Mace, "Cenaiz", 17.

¹⁰ Ebû Dâvûd, "Nikâh", 2; Tirmizi, "Nikâh", 4.

¹¹ Bakara 2/ 221; Mümtehne 60/10.

¹² Mâide 5/5.

Sorunlu Uygulamanın Fikhi Dayanağı: İkinci evlilik yapmak isteyen erkek, birinci eşinin rızasını almadan, ikinci eşi olacak kadına evli olup olmadığını haber vermeden böyle bir evlilik yapmasının, bir erkek olarak en doğal hakkı olduğunu düşünmektedir. Zira İslam hukuk ekolleri, erkeğin birden fazla evlenme talebini onun temel hakkı olarak görmekte ve erkeğin ikinci evlilik yapmasının birinci eşin rızasına bağlı olmadığını benimsemektedirler. Nikâh esnasında kadının, üzerine kuma getirilmesini şart koşması halinde erkeğin ilk eşi üzerine kuma getiremeyeceği şeklindeki anlayış ise İslam toplumlarında fazlaca taraftar bulmuş değildir. Teaddüd-i zevcâtla ilgili ayette¹³ yer alan bazı sınırlamalar hukuki sınırlamalar olarak değil de etik kriterler olarak değerlendirilmiştir. Ancak 1924 tarihli Hukuk-ı Aile Kanunu Tasarısı'nı hazırlayan komisyon, müslüman bir erkeğin ikinci evlilik talebini tamamen hakim kontrolüne bırakmış, ilgilinin neden ikinci evliliğe ihtiyaç duyduğu, evlenmesi halinde her iki eşinin de geçimini temin etmeye gücünün yetip yetmediği ve birinci eşinin buna izninin bulunup bulunmadığının tespit edilmesi sonrasında ancak mahkemenin vereceği karar ile evlenebileceğine, ayrıca bu süreç takip edilmeden kıyılan ikinci nikâhın batıl olduğuna hükmetmiştir.¹⁴ Bu sorunun; modern hukuk sistemlerinde olduğu gibi, "İslam'da da tek eşlilik esastır ve ikinci evliliğe müsaade edilmemelidir" şeklinde verilecek bir hükümle bir çırpıda sonuçlandırılmayacağı aşikardır. Nitekim modern hukuklar bu anlayışta olmalarına rağmen, fiilen birden fazla eşlilik ne doğuda ne de batıda önlenebilmiştir.

BEŞİNCİ SORUN: Farklı Dinden Bir Kimse İle Evlenmek

Bu sorun, içinde iki sorun barındırmaktadır: Müslüman bir erkeğin gayr-i müslim bir bayanla evlenmesi ve müslüman bir bayanın gayr-i müslim bir erkekle evlenmesi.

Sebepler: Müslüman bir erkeğin gayr-i müslim bir bayanla evlenmesinin sebepleri arasında; gayr-i müslim bayanın fiziksel güzelliğinin, sosyal statüsünün veya işinin hoş gitmesi; ya da gayr-i müslim bir bayanın müslüman olmasına vesile olarak büyük sevap kazanma düşüncesi gösterilebilir.

Müslüman bir bayanın gayr-i müslim bir erkekle evlenme düşüncesinin arkasında yatan sebepler de aşağı yukarı aynıdır; belki bir dereceye kadar bu sorun için farklı bir sebep olarak; müslüman bayanın yaşadığı gayr-i müslim ülkede kendisiyle evlendiğinde mutlu olabileceği müslüman bir erkeğin bulunmaması söylenebilir.

Sonuç: Yaşam felsefeleri, dünya görüşleri farklı olduğu için, birbirlerinde sekinet bulacak kadar yakınlık hissetmeyen karı koca. Eşinin çevresi

¹³ Nisâ 4/3.

¹⁴ Md. 12.

tarafından beğenilme içgüdüleriyle hareket ederek dini inanışlarından önce taviz veren ancak peşinden vicdan azabı çeken, bu durumu sıklıkla yaşayan kadın ya da erkek eş. Kendilerine hangi tür din eğitimi verecekleri hususunda anlaşılmadıkları için dini eğitimden uzak yetişen çocuklar.

Sorunlu Uygulamanın Fikhî Dayanağı:

Müslüman erkeğin gayr-i müslim bayanla evliliği sorununun müslüman tarafıyla ilgili fikhî dayanağı; müslüman erkeğin gayr-i Müslim kadınla evlenebileceği şeklindeki ruhsattır. Söz konusu ruhsatın kaynağı; “*Bugün size temiz yiyecekleri, ...ve ehl-i kitaptan muhsan olan bayanlarla evlenmenizi ...helal kıldım*” şeklindeki ayettir.¹⁵ Ancak bu ayetteki ruhsatla amel edebilmek için, muhsan ifadesinin ne anlama geldiği, müsaade edilen ehl-i kitap kapsamına hangi milletlerin girdiği, bu ruhsatın İslam diyarındaki ehl-i kitap kadının yanında küfür diyarında yaşayan müslüman erkeklerin de oralarda gayr-i Müslim bayanla evlenip evlenemeyeceği gibi birçok soru cevap beklemektedir. Öte yandan, bu tür evliliğe müsaade edilmesindeki maksadın da araştırılması gerekmektedir. Bu tür uygulama karşısında devlet otoritesinin bunu toplumsal maslahat gereği denetim altına alıp, uygun olmayan zamanlarda bu uygulamayı askıya alarak yasaklaması gibi bir hakkının bulunup bulunmadığı araştırılarak, bu soruna sağlıklı ve kalıcı çözüm üretilebilecektir. Nitekim klasik dönem âlimlerimiz, gayr-i müslim kadınlarla evlilik hususunu, her erkeğin kullanabileceği mutlak bir ruhsat, yani mutlak bir mübah olarak görmemişler; birçoğu bu tür evliliği çok özel durumlarda, yani zaruret halinde ve makul gerekçeler çerçevesinde uygun görmüşlerdir.¹⁶ İslam âlimlerinin neredeyse çoğunluğu, özel şartlar dışında, böyle bir evliliği mekruh olarak değerlendirmişler, Hanefiler buna ilaveten, küfür diyarında oturan gayr-i müslim bir bayanla Müslüman erkeğin evliliğini tahrimen mekruh olarak nitelemişlerdir.¹⁷ Bir kısmı ise, bu tür evlilik müsaadesini, ancak evlenilecek müslüman bayanın bulunmaması hali ile sınırlı bir uygulama müsaadesi olarak değerlendirmişlerdir. Bütün bunların yanında, toplumsal olumsuzluklara sebebiyet vereceği endişesiyle bu tür evlilik girişimleri Hz. Ömer döneminde siyasi otorite tarafından hoş karşılanmamış, bazen bu tür evliliğin sonlandırılması istenmiştir.¹⁸ Klasik dönem âlimlerimiz tarafından konuyla ilgili olarak yapılan azımsanmayacak boyuttaki tartışmalardan elde edilecek sonuçlar, günümüz Müslümanlarının bilgisine sunulmalıdır. Bu sayede, hemen herkesin pervasızca bu dayanağa sığınarak, ileride mutsuz olma ihtimali yüksek olan bu tür evlilik yapma düşüncesine engel olunabilir. Farklı futbol takımı taraftarı ya da farklı diziyi seyretme alışkanlığı bulunan eşler arasında bile sık sık huzursuzluk çıkar-

¹⁵ Mâide 5/5.

¹⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 501; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadir*, III, 15.

¹⁷ İbn Âbidîn, *Reddî'l-Muhtâr*, II, 289.

¹⁸ Şelebî, *Ta'lîlü'l-ahkâm*, s. 43.

ken, farklı dine gönül vermiş eşler arasında sorun çıkmamasını hayal etmek, gereğinden öte bir iyimserlik olmalıdır.

Müslüman bayanın gayr-i Müslim erkekle evlenmesi sorununun hukuki dayanağı ise, Kur'an'da müslüman bayanın gayr-i müslim/ehl-i kitap erkekle evlenmesinin yasaklanmamış olduğu anlayışıdır. Hâlbuki bu konuda klasik dönem İslam âlimleri konu hakkında birçok ayete, merfu ve mevkuf niteliğindeki birkaç sahih hadise dayanarak müslüman bayanın gayr-i Müslim erkeklerle evlenmesinin yasaklandığına hükmetmişlerdir.¹⁹ Bu görüş üzerinde icma olduğu belirtilmiş²⁰ ise de, son dönem araştırmacılarından bazıları bu konuda farklı düşünmektedirler. Düşüncelerinin dayandığı deliller ise; kadın-erkek eşitliği, yani müslüman erkek gayr-i müslim bir bayanla evlenebiliyorsa müslüman kadının da evlenebilmesinin eşitlik gereği olduğu; konu hakkında açık hükümlü bir ayetin mevcut olmadığı; ilgili hadislerin mütevatir olmadığı; nikâhta aslanan hükmün mübahlık olduğu; aksi bir durumun ise, sübutu ve delâleti kati naslarla sabit olabileceği; ancak konumuzla ilgili böyle bir nassın bulunmadığı; kadınların erkeklerin etkisi altında kalabileceği ve bu sebeple bu evliliğin caiz olmaması gerektiği şeklindeki anlayışın günümüz ortamında değiştirilmesi gerektiği şeklinde sıralanabilir.²¹

Müslüman bayanın ehl-i kitap da dahil hiçbir gayr-i müslim erkekle evlenemeyeceğini savunan âlimler, konuyla ilgili ayet ve hadisler yanında akli delillerle de görüşlerini desteklemişlerdir. Akli delilleri arasında; kadınların zararlı propagandadan daha fazla etkilenecek olmaları; erkeğin aile reisi olması nedeniyle aile hukuku açısından bayandan ileri konumda bulunması; bayanların adeten etkilenmeye daha fazla müsait olmaları; gayr-i müslimin nikâhında bulunan Müslüman bayanın gerçek anlamda inanç özgürlüğünü kullanamayacak olması; böyle bir evlilikte eşler arasında gerçek manada anlaşma ve dayanışmanın oluşmayacak olması; bu nedenle de birbirlerini mutlu edemeyecek olmaları; çocukların İslami eğitimden yoksun olarak yetişecek olmaları sayılmaktadır. Nitekim "Davranış Bilimleri" isimli modern bir çalışmada ulaşılan sonuçlarla burada akli delil olarak ileri sürülen gerekçeler örtüşmektedir. Şöyle ki; yaratılış itibarıyla, propagandadan etkilenme açısından erkek ve kız çocukları arasında, bilimsel olarak bir eşitlik ispatlanmışsa da, ailelerin ve toplumun bu iki cinsten beklentilerinin farklı oluşu nedeniyle, erkek ve kız çocuklarının farklı şekilde yetiştirilmesi, yetişkinlik döneminde iki bireyin birbirinden farklılaşmasını doğurmuş, netice olarak, yetişkin bayanların yetişkin erkeklere kıyasla, dış etkenlerden etkilenmeye daha fazla müsait oldukları şeklindeki bir tespit, bugün için de geçerliliğini

¹⁹ Abdurrezzak, *el-Musannef*, h.no: 1082; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VII, 172.

²⁰ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, II, 378; Diyanet, *Kur'an Yolu*, I, 239.

²¹ Geniş bilgi için bk. Nihat Dalgın, *Müslüman Gayr-i Müslim Evliliği*, Etüt, Samsun, 2006, s. 137 vd.

korumaktadır.²²

“Din Değiştirmede Psiko Sosyolojik Etkenler” isimli çağdaş bir çalışmada ise; din değiştirmenin etkenlerinden biri olarak, “başka dine bağlı bir kimse ile evlenmek” gösterilmektedir. Burada bu etkenin; “evlendiği kişiye karşı duyduğu sevginin, inandığı dini değerlerden daha üstün gelmesi, din değiştirdiği takdirde kendini yeni akrabalarına daha çok sevdirebileceği düşüncesi ve eşi ile dini konularda tartışma sonucu, onun dinini akıl ve mantığa daha uygun bulma” şeklinde kendini göstererek, bireyin din değiştirebileceği ifade edilmektedir. Çalışmada kaydedilen diğer bir bulgu ise şöyledir: Din değiştirenlerin %68’i, önceki dinini az bilmekte veya dini konularda hiçbir bilgi sahibi olmamakta; din değiştirenlerin % 14 ‘ü önceki dininde istenen ibadetleri ara sıra yerine getirirken, %85,7’si hiç ibadet etmemektedir. Bayanlardan din değiştirme oranı erkeklere nazaran daha fazla olmaktadır (bayanlarda %70, erkeklerde %58 gibi); bayanların din değiştirmesinde baskın olan motivler; “topluma uyma”, “evlenme” şeklindeki psikik ve sosyal motivlerden oluşurken, erkekler için psikik ve zihinsel motivler daha baskın görünmektedir. Örneğin, bir diğer din mensubu ile evleneceği veya evlendiği için din değiştiren bayanların oranı %18,4 iken, bu durumdaki erkeklerin oranı %8,3 tür.²³

ALTINCI SORUN: Nikâhın Tescil Ettirilmemesi, İmam Nikâhıyla Yetinilmesi

Sebe: Nikâh akdinin tescil ettirilmemesi, nikâhın yalnızca iki şahidin huzurunda, genellikle de bir din görevlisinin nezaretinde kıyılması, günümüz şartlarında değişik sorunlara sebep olmaktadır. Bu sorunun sebepleri birden çok olup, ilk akla gelenleri şöylece sıralamak mümkündür: Ayet ve hadislerde nikâhın sıhhati için tescilin açıkça şart koşulmamış olması. Nikâhın diğer şartları tamam olduğu durumlarda, din görevlisinin nezaretinde kıyılan nikâhın sahih olduğunda genel bir kabulün bulunuşu. Nikâhın bir ibadet olarak görülmesi ve bu sebeple nikâhın sahih olması için din görevlisi nezaretinde kıyılmasının şart olarak değerlendirilmesi. Mezhep kurucularından, nikâhın sahih sayılması için tescili şart gören herhangi bir müçtehidin bilinmemesi. Bir akdin sahih sayılması için naslar yanında, ilk dönem müçtehitlerince belirlenen şartların kıyamete kadar geçerli ve yeterli olması, bunların dışında getirilecek olan yeni şartların dini tahrif etme veya dinden taviz verme şeklinde algılanışı. Laik sistemin görevlendirdiği memurun nezaretinde kıyılan nikâhın meşru sayılmayacağı gerekçesiyle ancak din görevlisinin nezaretinde kıyılması gerektiği şeklindeki anlayış. Medeni kanunumuz hiçbir durumda ikinci evliliğe müsaade etmediği için, ikinci bir evlilik yapan kimsenin istese de nikâhını tescil ettirememesi. Eşin-

²² Bk. Alparslan Usal-Zeynep Arslan, *Davranış Bilimleri (Sosyal Psikoloji)*, İzmir 1985, s. 181-182.

²³ Bk. Hüseyin Peker, *Din Değiştirmede Psiko Sosyolojik Etkenler*, Basılmamış Doktora Tezi, s. 114-124.

den boşanmak istediği halde, gerekli olan delilleri mahkemeye sunmadığı için yıllarca boşanamayan eşin yaptığı yeni evlilik resmen kabul edilmeyeceğinden, bu ortamda evlenmek isteyen kimselerin imam nikâhıyla yetinmeleri. Yani, eşlerden birinin veya ikisinin resmen evlenmelerine engel bir durumun bulunması, kişiler istese de, resmi nikâh yaptıramadıklarından, ya uzun süre evlenememelerini ya da imam nikâhıyla yetinmelerini zorunda kılmaktadır.

Sonuç: Örfen yaşadıkları toplumda evli kabul edildikleri halde, resmîyette evli görülmeyen aileler; doğan çocuklarını nüfuslarına kayıt ettiremeyen anne babalar; annesinin ya da babasının sosyal güvencesinden istifade edemeyen çocuklar; bütün aile hukuku kendi vicdanlarına terk edilen kocalar, evlilik içindeyken ölen eşinin mirasında pay alamayan eşler, anlayamayıp boşanma noktasına geldiğinde kocasından hiçbir hak talep edemeyen, doğurduğu çocuklarıyla beraber kapı önüne konan kadınlar.

Bu sorunlu Uygulamanın Fıkhî Dayanağı: Ayetlerde nikâhla ilgili şekil şartları yeniden belirlenmemiş olup, hadislerde nikâh esnasında iki şahit bulunması, velinin bulunması, nikâhın ilan edilmesi, düğün yemeği verilmesi gibi hususlara yer verilmiştir.²⁴ İslam fıkhı ekolleri sözü edilen bu şartlar dışında nikâh akdi için ayrıca bir şart ileri sürmemişlerdir. Mezhep imamları dönemine kadar ilk dönemden beri devam ede gelen nikâh uygulamalarında nikâhın tescil ettirilmesi şeklinde bir şartın olmadığı delil getirilerek, nikâhın tescil ettirilmemesinin şer'an bir sorun olmayacağı savunulmaktadır. Bir başka ifadeyle, nikâhın tescil ettirilmemesinin şer'an bir sorun sayılması için tescille ilgili bir nassın mevcut olması gerekmektedir ki, böyle bir nas da mevcut değildir. Şer'an konulmamış bir şart koymak hem nassa muhalefet etmek hem de akitleri zorlaştırmak olacaktır ki, bu caiz değildir.

Hâlbuki İslam hukukuna göre yetkili merci, hakkında nas bulunmayan konularda; kıyas, istihsan, mürsel maslahat ve sedd-i zerai gibi yöntemleri kullanarak -değişik alanlarda olduğu gibi- nikâhla ilgili hususlarda da yeni düzenlemeler yapma hakkına sahiptir. Ayrıca bu bağlamda yasama organı, insanların kötülüğe vasıta kıldığı mübah fiillerini yasaklayarak, onlara bu kapıyı kapatabilir.²⁵

Devlet, şahısların haklarını kullanırken adaletten ayrıldıklarını tespit ettiğinde, hakların kullanımıyla ilgili yeni düzenlemeler getirebileceği gibi, bu hakların kullanımını kendi yetkisine de alabilir.²⁶ Doğrusu bu ilkeler Raşit Halifeler döneminden beri, borçlar hukuku, boşanma hukuku, vasiyet hukuku, evlilik çağının yükseltilmesi gibi, hayatın değişik alanlarında uygu-

²⁴ Bk. Buhârî, "Nikâh", 67; Tirmizî, "Nikâh", 6; Ebû Dâvûd, "Nikâh", 19.

²⁵ Şelebî, *Ta'îlîlû 'al-ahkâm*, s. 44-48.

²⁶ Tahir b. Âşur, *İslam Hukuk Felsefesi* (çev. Vecdi Akyüz, Mehmet Erdoğan), s. 196.

lanma şansı bulmuş, bunlara dayanarak yeni düzenlemeler yapılmış, bazen hakların sınırlandırılması, bazen bazı şahıslar için belirli hakkı kullanmaktan mahrumiyet içeren düzenlemeler yapılmıştır. Nikâhın tescil ettirilmesi hususunda ise, Osmanlı İmparatorluğunda Yıldırım Beyazıt döneminden itibaren, mahkemenin harç alarak nikâh kıyması veya nikâhın kıyılmasına izin vermesi usûlünün ihdas edildiğini, başka sebeplerle de olsa, nikâh akdinin yapılışına devletin müdahale ederek, bazı şekil şartlarının koşulduğunu görüyoruz. Nitekim Şeyhülislam Ebussuud Efendi de (ö. 982/1574) hâkimin izni alınmadan kıyılan nikâhların yasaklandığını belirten bir fetva çıkarmıştır. Fetva şöyledir: “Hâkim marifetsiz nikâh olunmaya” deyü emr-i padişahî varid olmuş iken, hâkim marifetsiz nikâh sahih olur mu? El-Cevap: Olmaz, meğer niza ve husumet olmaya.”²⁷ Ancak, nikâhın evlenecek iki tarafı ilgilendiren bir olay olduğu ve din görevlilerinin kıyacağı nikâhın dinen yeterli olduğu düşünüldüğünden, devletin nikâhın kıyılmasını kontrol altına alma çabası fazla başarılı olmamıştır.

Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde ise, nikâh akdi için yeni şekil şartları getirilmiş ve bunlar resmen de kabul edilmiştir. Hukuk-ı Aile Kararnamesi'ne de yansıyan yenilik şöyledir: “Nikâh akdi esnasında evlenecek olan erkek ya da kadın adaydan birinin ikamet ettiği ilçe hâkimi veya bunun görevlendirdiği bir memur hazır bulunup, nikâh akdini tanzim ve tescil eder.”²⁸ Aynı dönemde Ceza Kanunu'na da bu maddenin yürütülebilmesi için şu hüküm konulmuştur: “Hâkimin veya naibinin huzuruyla akd-i nikâh hususundaki mecburiyeti kanuniyeye riayet etmeyen zevc ile, mevcut ise tarafeyn vekilleri bir aydan altı aya kadar ve bu gibi akitlerde şahit sıfatıyla hazır bulunanlar, bir haftadan bir aya kadar hapsolunurlar.”²⁹

Bu bağlamda şunun da belirtilmesinde yarar vardır: Toplumsal maslahat olması, oluşacak mefsedeti önleme düşüncesi hakkın kötüye kullanılmasının yaygınlaşması, hakkın kullanımında istismarların görülmesi gibi değişik gerekçelerle, teorik olarak hakların kullanımına müdahale edilebileceği, bu amaçla yeni düzenlemeler yapılabileceği, gerekirse belirli süreyle söz konusu hakkın kullanımının yasaklanabileceği hemen her dönemde İslam âlimleri tarafından kabul görmüşse de, özellikle aile hukukuyla ilgili olarak, ilk dönemlerdeki düzenlemelerin dışında evlenme ve boşanma hukukunda yeni, kalıcı hukuksal düzenlemelere gidilmemiştir. İstisnaları bir tarafa bırakırsak, belki de bu ilkenin en az uygulandığı alan aile hukuku alanı olmuştur, denebilir. Bunun sebebi olarak; bu alanda geçmiş dönemlerde bu tür düzenlemelere çok fazla ihtiyaç duyulmaması gösterilebilir. Ancak şimdi buna ihtiyaç varsa, hakların dağılımında haksız bir kısıtlamaya gidilmeksizin, gönül rahatlığıyla

²⁷ Ertuğrul Düzdağ, *Ebussuud Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*, s. 33,38.

²⁸ Md. 37.

²⁹ Ceza kanunu, md. 200 'ün değişik şekli md. 1.

la, bu ilke uygulamaya konabilir. Zira bu ilkeyi destekleyen birden çok delil mevcuttur. Ancak günümüz Türkiye'sinde bu ilkenin aile hukukunda uygulamaya konularak, evliliklerin evlendirme memuru huzurunda kıyılarak bütün evliliklerin resmen kayıt altına alınması önünde bulunan en kritik eşik, ikinci evliliğin her halükarda kesinlikle yasaklanmış olmasıdır. Diğer bir psikolojik eşikse, köy muhtarları nikâh kıymaya yetkili oldukları halde, benzeri bir yetkinin köy imamlarına verilmemiş olmasıdır. Medeni Kanunumuzdaki bu düzenlemelere rağmen, kanaatimizce günümüz Türkiye'sinde, halkımızın resmi nikâhın gerekliliği hususunda ikna edilmesi, geçmiş dönemlere rağmen daha kolay olmalıdır. Zira resmi nikâh kıydırmadan imam nikâhıyla yaşayan ailelerin karşılaşılabilecekleri sorunlar için toplumumuzda yeteri kadar yaşanmış olumsuz örnek bulmak mümkündür. Bu konuda İslam hukuk usûlünde benimsenmiş prensipler doğrultusunda, günümüz şartlarında nikâhların resmen kıydırılarak bütün evliliklerin kayıt altına alınmasının mürsel maslahat olacağı, dolayısıyla böyle bir düzenlemeyi yapan kim olursa olsun, halkın buna uymasının dinen de gerekli olacağı şeklindeki bir anlayış birliğinin öncelikli olarak hem alaylı hem okullu, hem akademisyen hem de diyanet mensubu olan hoca efendiler tarafından benimsenmesi sağlanmalıdır. Bu birliktelik sağlanınca, halkımızın bu uygulamayı benimsemesi çok daha kolay olacaktır. Medeni kanunda mevcut olan evlenme engelleri bulunmayan kimselerin kıydırdığı resmi nikâh demek; evliliğin ilan edilmesi ve evliliğin gizlilikten kurtulup alenileşmesi anlamına gelmektedir ki, zaten Hz. Peygamber de nikâhın aleni olmasını ve nikâhın ilan edilmesini tavsiye etmektedir.³⁰ Nitekim, İslam âlimleri de nikâhı "alenilik vesüreklik arz eden bir akit" şeklinde nitelendirmişlerdir.

B- NİKÂH AKDİNİN MAKSADIYLA İLGİLİ SORUNLAR

BİRİNCİ SORUN: Başka Maksatları Gerçekleştirmek Düşüncesiyle Kıyılan Nikâh

Sebepler: Bu sorunun sebepleri arasında şunlar sayılabilir: Dul kadınların hacca gidemeyeceği anlayışı, yurt dışında oturum alabilmek için orada oturum hakkı olan biriyle geçici de olsa evlilik yapma gereği; yurdun ücra köşesinde görev yapan bir memurun daha güzel bir şehre tayin yaptırabilmek için oradaki bir memur ile resmen nikâhlanmış olması gereği; ölümü beklenen yaşlı birinin emekli maaşından istifade edebilmek için onunla evli bulunma zorunluluğu.

Sonuç: Bütün bu durumlarda, nikâh akdi meşrû kılınma sebebinin dışında kullanılmış olup bir başka maksada ulaşmak amacıyla istismar edilmiş, yani kanuna karşı hile yapılmıştır. Diğer taraftan, hac sonrasında, boşanmak istemeyen erkekle anlaşmalı olarak evlenen kadın arasında so-

³⁰ Tirmizî, "Nikâh", 6; İbn Mace, "Nikâh", 20.

runlar çıkmaktadır. Oturum almak isteyenle sözde nikâhlanmaya razı olan kimse, daha sonra kendisiyle fiilen beraber yaşamayı kabul etmemesi sebebiyle çeşitli sorunlar yaşanmaktadır. Kanunen emekli maaşını alma hakkı bulunmadığı halde, sırf göstermelik nikâh neticesinde başka birinin emekli maaşını elde eden kimse, bu evlilikle kanuna karşı hile yaparak, nikâhı haksız kazanç için bir vasıta yapmış demektir.

Sorunlu Uygulamanın Fikhî Dayanağı: Dul kadının hacca gidemeyeceği algısı, bir bayanın tek başına mahremi bulunmaksızın, uzunca bir yolculuğa çıkmasının doğru görülmeşi³¹ ile karıştırılmış olup, bayanların evli olmasının haccin bir şartı olduğu halk arasında yaygın bir anlayış haline gelmiştir.

Diğer nikâh şekillerinin arkasında yatan anlayış ise şöyledir: Taraflar açıkça nikâh esnasında nikâhlanmadaki amaçlarının bir aile kurmak olmayıp başka maksatla nikâhlandıklarını açıklamadıkça, zâhiri şartları yerinde olan her nikâh sahihtir. "Akitlerde asıl olan maksatlar ve manalardır, lafızlar ve şekiller değildir" şeklinde Mecelle'de genel bir kaide benimsenmiş olsa da, özellikle nikâh akdinde bu ilke göz ardı edilmektedir. Ölüm hastası bir erkeğin eşini boşaması durumunda, boşanma hakkını kötüye kullanmış olma ihtimalinin yüksek olmasına zâhirdeki karinelerle hükmeden İslam âlimlerinin, benzer şekilde karineler mevcut olduğunda, kıyılan nikâhın sahih olmayacağına, ya da en azından hukuki sonuçlarının doğmayacağına hükmetmeleri uygun olmaz mı? Bu sorun için çözüm üretilirken; kişilerin gerçek maksatlarının yapacakları akitlerde etkisini gösterip göstermeyeceği ve hakkını bireye ya da kamuya zarar verme maksadıyla kullanan şahsın elinden bu hakkın alınıp alınamayacağı hususlarının tartışılması yararlı olabilecektir.

İKİNCİ SORUN: Ergen Olmamış Çocukların Evlendirilmesi

Sebeb: Aileler arasında var olan dostlukları ve akrabalıkları uzun ömürlü kılma düşüncesi, aile reisinin kendi otoritesini sağlama amacıyla, ailedeki çocukların ileride kendi başlarına evlilik kararı alma ihtimalini sıfırlama gayreti, birbirlerine yakıştırdıkları çocuklarına gençlik dönemlerinde başka taliplerin çıkararak, gerek ailelerin gerekse gençlerin kafalarının karışmasını önceden önleme düşüncesi, babaların küçük yaştaki çocuklarını nikâhlama sebebi olabilmektedir.

Sonuç: Küçük yaşta nikâhları kıyılmış olan bu gençler, birbirlerini sevmeseler de evliliği kerhen kabul etmekte veya eski nikâhlısıyla evlenmek için başkasına kaçmayı tercih etmekte ya da babalarının verdiği karara rıza göstererek mutlu olmaya çalışmaktadırlar. Gerek sosyal yapının gerekse

³¹ İlgili hadis için bk. Buhârî, "Taksîr", 4; Müslim, "Hac", 413.

bireysel gelişimin durağanlık arz ettiği, sosyal hayatta hızlı bir değişimin yaşanmadığı geçmiş yüzyıllarda bu uygulama sonucu evlenen gençler arasında ciddi ailevi problemlere neden olmuyor idiyse de, teknolojinin ve ona bağlı olarak ekonomik imkânların, sosyo kültürel şartların çok hızlı değiştiği günümüzde bu tür evlilikler birer sorun yumağı olarak değerlendirilebilir. Zira, küçük yaşta birbirine yakıştırılan çocuklar farklı okullarda eğitim almış olduklarından farklı dünya görüşlerine sahip olabilirler, hatta birisi iyi bir eğitim almışken diğeri hiç tahsil yapmamış da olabilir ve geçen yıllar içinde ailelerin ekonomik imkanları da farklılaşmış olabilir. Bunların her birisi, çocuklar arasındaki dengeyi bozan ve evlendiklerinde sorun kaynağı olabilecek durumlardır.

Bu Sorunlu Uygulamanın Fıkhî Dayanağı: Bu sorun temelde meşhur fıkıh ekolleri tarafından benimsenmiş olan; “velilerin henüz ergen olmamış çocuklarını velayet haklarını kullanarak evlendirebilecekleri” anlayışına dayanmaktadır. Bu hüküm; kadınların adet müddetlerini belirleyen ayetlerden; *“Kadınlarınızdan adetten kesilmiş olanlar ile henüz adet görmeyenler hususunda tereddüt ederseniz, onların bekleme süreleri üç aydır...”* şeklindeki ayete³² dayandırılmaktadır. Ayrıca söz konusu hüküm; babaların veya velilerin velayeti altında bulunan kimseler hakkında faydalı ve yararlı bir karar vermekten başkaca bir düşünceleri olamayacağı anlayışı ile de savunulmuştur. Ancak, buradaki nikâh akdinin, meşru kılınış maksadının dışında kullanıldığı da açıktır. Bir taraftan İslam âlimlerinin çoğunluğu, nikâh geleceğe izafe edilemeyeceği için nikâhta ta’likî şartların caiz olmayacağını, böyle bir şartla kıyılan nikâhın sahih olmayacağını benimserken, diğer taraftan, gerçekten de geleceğe izafe etme manası dışında bir anlam taşımayan küçükler adına kıyılan nikâhın sahih olduğuna hükmetmişlerdir.

Diğer taraftan, böyle bir nikâha babaların karar vermesi halinde ise, ergenlik çağına gelen kız ve erkeğin bu nikâhı kabul etmeme gibi bir muhayyerliğinin olmadığını belirtmişlerdir. Oysa bu nikâh en azından mevkuf olarak değerlendirilmiş olsa, taraflara bir nebze rahatlık sağlayacak, sorun oluşma ihtimali görünen durumlarda gençler fiilen evliliğe başlamak zorunda kalmayacaklardı.

Çoğunluğun bu görüşüne ilk dönemlerden beri İbn Şübrüme, Osman el-Betti gibi âlimler itirazda bulunmuş, böyle bir nikâhın geçerli olmayacağı, velilerin böyle bir haklarının bulunmadığı savunulmuş ise de, “beşik kertmesi” denen bu uygulama İslam toplumunda uygulama sahası bulmuştur. Bu uygulama yirminci asrın başlarında gün yüzüne çıkmış olan Hukuk-ı Aile Kararnamesinde yasaklanmış bulunmakla birlikte,³³ ne yazık ki, halen günümüzde bile bu tür nikâhların kıyıldığına şahit olunmaktadır. Böyle bir

³² Talak 65/4.

³³ Md. 7.

uygulamayı halen savunan, halk arasında saygınlığı bulunan bir kısım hoca efendiler, beşik kertmesini İslam'ın tasvip ettiği, kaynaklarda bunun yerinin olduğu ve bu hükmün mutlaka bir hikmetinin olması gerektiği şeklindeki yorumlarıyla halkımızı irşad etmektedirler(!).

ÜÇÜNCÜ SORUN: Nişanlılık Dönemindeki İletişimi Meşrulaştırmak İçin Nikâh Kısılması

Sebebe: Nişanlılar arasında iletişim kurulurken günahtan korunma düşüncesi, bu uygulamanın temel sebebi olarak görünüyor. Yani, nişanlı olsalar da, bir erkekle ona nikâh düşen genç kızın birlikte bir yerde bulunmalarının, umuma açık alanlarda da olsa beraberce dolaşmalarının dinen yasak olduğuna inanılmakta, bu yasaktan korunmanın tek yolunun ise, nişanın akabinde kıyılan nikâh olduğu sanılmaktadır. Bu nikâhtan maksadın tarafların karı koca hayatına başlamaları olmadığı için, nişan esnasında resmi nikâh kısılmasından kaçınılmakta ve imam nikâhı yaptırmış olsalar bile düğüne kadar gençlerin gerdeğe girmeleri zımnen yasaklanmaktadır. Nitekim bu anlayışın sonucu olarak, düğün esnasında gençlerin gerdeğe girmelerinin mübah hale gelebilmesi için tekrar nikâh kısılmaktadır.

Bazen bu durumda nikâh kısılmasının sebebi, memur olan eşlerin tayinlerinin hemen yapılabilmesi olup, nişanlılık dönemi sona erinceye kadar tayin haklarının da elde edilmiş olması amaçlanmaktadır ki, bu sebeple nişan esnasında nikâhlananlar zaten resmi nikâh kıydırmaktadırlar.

Sonuç: Evlilik akdinin maksadıyla ilgili olarak belirttiğimiz bu sorun birçok muhtemel olumsuzluğa kapı aralamaktadır. Bunlardan ilk akla gelenleri şöyle ifade edebiliriz: Her şeyden önce, çok farklı sonuçlar doğuran, İslam tarihi boyunca görülmemiş bir nikâh şekli türetilmiştir. Öyle ki, bu nikâh evlenen gençlerin gerdeğe girmelerini mübah kılmıyor, ancak aralarındaki bir kısım cinselliklerin, beraberce yolculuğa çıkabilmelerini, baş başa sohbet etmelerini, kol kola gezmelerini caiz kılıyor ve erkeğe de mehir verme sorumluluğu yüklemiyor. Bu şekliyle bu uygulama klasik nikâh anlayışını altüst etmiş, sonuçta "nişan-nikâh" karışımı bir sözleşme olan bu uygulama, nişanlı ve imam nikâhlı olan gençlerin birbirleriyle olan iletişimlerinde birtakım tedirginliklere de neden olabilmektedir. Çünkü nişanlılar birbirlerine karı koca gibi mi yoksa bir yabancı gibi mi davranacaklarını bilememektedirler. Yabancı gibi davranamayacakları muhakkak olduğuna göre, nikâhın sunduğu birlikte yaşamın ne kadarı bu gençler için serbest, nereden sonrası yasak, bunu kim nasıl ve neye dayanarak belirleyecek? Nişan esnasında çok rahat bir birliktelik ve sınırlı da olsa cinsellik yaşayan çiftler, bir kısım heyecanlarını bu aşamada yitirdiklerinden, fiili evliliğe heyecansız, bitkin bir ruh hali içinde girmiş olacaklar ki, bu da evliliğin daha ilk günlerinde taraflar arasındaki cedelleşmeye sebep olabilecektir. Belki bu durum evliliğin daha

kısa süreli olmasında bile etkili olacaktır.

Nişanlılıktan bir müddet sonra taraflardan birisi, özellikle kızın nişanlısıyla evlenme düşüncesi yok olduğunda, kıyılan bu sözde nikâha dayanılarak kadını boşamama tehdidi savrulmaktadır. Buna mukabil, nişanlılığı döneminde daha cazip bir adayın karşısına çıkması halinde ise erkek tarafın nişanı atmasında hiç bir beis görülmemekte, kadına hiçbir tazminat ödenmemekte, üstelik verilen takılar, küpeye varıncaya kadar geri alınmaktadır.

Bu Sorunlu Uygulamanın Fıkhi Dayanağı: Ergenlik çağına gelen ve aralarında nikâh engeli bulunmayan karşı cinslerin zaruret dışında bir arada bulunmalarının, seviyeli de olsa birbirleriyle iletişim kurmalarının yasak olduğu, bu yasaklığın nişanlanmakla da son bulmadığı düşüncesi, nişanlanan gençlerin nikâhlanmalarını zorunlu kılmaktadır. İslam adına şöyle bir yanlış anlayış türetilmiştir: Karşı cinsler arasında nikâh bağı bulunmaksızın iletişim kurmak, zaruri haller dışında sıfır olmalıdır. Bu anlayış, maalesef bazı çevrelerde, gerçek anlamda evlenme düşüncesi bulunmadığı halde, sırf birbirleri ile rahatça iletişim kurabilmek, okul ya da iş arkadaşlığı oluşturabilmek, birbirlerinin bilgisinden veya sanatsal özelliğinden yararlanabilmek için bile olsa o kimseyle nikâhlanması gerektiği gibi sapık bir anlayışı doğurmuştur. Tabii bunun yanında, yine evlilik düşüncesi taşımadan, sırf flört hayatı yaşamak ve bunu da meşrû bir zemine oturtabilmek için bir imam huzurunda sözde nikâh kıyıldığı da bilinen bir gerçektir.

Kanaatimizce sorunun çözümü, bir genç kız ve erkek arasındaki medeni iletişimin sınırlarının İslami prensipler ışığında ve günümüz şartlarında nasıl çizilebileceğinin belirlenmesine bağlıdır. Keza, nişanlı gençler arasında nasıl bir iletişimin dinen meşru görülebileceği de net bir şekilde ortaya konabilmelidir. Benzer bir belirlemenin aileler arasındaki iletişim için de yararlı olacağı muhakkaktır. Zira evin hanımının, evine gelen misafire "Hoş geldiniz, nasılsınız" diye hal hatır sormasının dinen yasak olduğu, misafire ikramda bulunurken evin genç kızının ya da gelininin yardımında bulunmak için erkek misafirin bulunduğu odaya, tesettürlü bir şekilde bile olsa, girmesinin dinen yasak olduğu, en azından eve gelen erkek misafire görünmemenin takva gereği olduğu kabulü hâlâ yaygınlığını korumaktadır.

Kadın erkek arasındaki iletişimin boyutları hususunda net bilgiler verilebildiği ölçüde, diğer sorunlar yanında, nişanlıların sırf birbirleriyle iletişim kurabilmek için nikâhlanmanın bir zaruret olduğu şeklindeki anlayış kırılacak, daha düzeyli bir nişanlılık dönemi geçirilmiş olacaktır.